Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 436/2018 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen julkisten hankintojen kilpailuttamisesta ja palveluntarjoajan rikosrekisteritaustan selvittämisestä

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Leena Meren ja Ritva Elomaan /ps näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 436/2018 vp:

> *Mihin toimiin asianomainen ministeri aikoo ryhtyä perusteluissa kerrotun epäkohdan poistamiseksi, eli jos palveluntarjoaja tai muu julkisista hankinnoista annetun lain 80 §:ssä mainittu henkilö on syyllistynyt vakavaan henkeen, terveyteen tai seksuaaliseen koskemattomuuteen kohdistuvaan rikokseen, niin rikos voidaan ottaa huomioon jo kilpailutusmenettelyssä ainakin niin kauan kuin se näkyy rikos- ja sakkorekisterissä.*

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016, myöhemmin hankintalaki) mukaan hankintayksiköiden tulee ennen hankintasopimuksen allekirjoittamista tarkastaa, että tarjoajaa tai ehdokasta eivät koske hankintalain 80 §:ssä luetellut pakolliset poissulkemisperusteet, joiden johdosta hankintayksikön tulee sulkea tarjoaja tai ehdokas tarjouskilpailusta. Lainkohdassa listatut rikokset vastaavat julkista hankinnoista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/24/EU (myöhemmin hankintadirektiivi) 57 artiklassa listattuja rikoksia. Suomi on lisäksi säätänyt vastaavat vakavat rikoslain 47 luvun mukaiset työrikokset pakolliseksi poissulkemisperusteeksi.

Poissulkemisvelvollisuus koskee tarjoajaa tai ehdokasta tai sen hallinto, johto- tai valvontaelimen jäsentä tai edustus-, päätös- tai valvontavaltaa käyttävää henkilöä, jos hän on syyllistynyt johonkin 80 §:ssä mainittuun rikokseen. Tällaiset pakolliseen poissulkemiseen johtavat rikokset ovat keskeisiä hankintoihin liittyvän korruption ja harmaan talouden torjunnassa.

Hankintayksiköt voivat halutessaan sulkea pois tarjoajan tai ehdokkaan myös muun rikoksen tai laiminlyönnin perusteella. Hankintayksikkö voi tarkastaa, koskeeko tarjoajaa tai ehdokasta tai sen vastuuhenkilöitä hankintalain 81 §:ssä mainitut niin sanonut harkinnanvaraiset poissulkemisperusteet, joiden perusteella hankintayksikkö voi sulkea tarjoajan tai ehdokkaan tarjouskilpailusta. Harkinnanvaraiset poissulkemisperusteet mahdollistavat laajasti hankinnan luonteen kannalta tärkeiden perusteiden huomioimisen. Sosiaali- ja terveyspalvelujen hankinnassa hankintayksikkö voi esimerkiksi sulkea pois sellaisen tarjoajan, joka on syyllistynyt johonkin vakavaan virheeseen ammattitoiminnassa. Tällainen virhe ammattitoiminnassa voi olla

mikä tahansa seikka, joka vaikuttaa toimijan ammatilliseen luotettavuuteen. Harkinnanvaraisen poissulkemisperusteen käyttö ei edellytä lainvoimaista tuomiota vaan hankintayksikkö voi osoittaa perusteen myös muulla keinolla.

Hankintamenettelyssä pakollisten rikosrekisteritietojen luovuttamisesta säädetään rikosrekisterilaissa (770/1993) (6 ja 6 b §) ja hankintalaissa (88 §). Rikosrekisterin salassa pidettäviä tietoja voidaan luovuttaa hankintaotteella vain sen selvittämiseksi, koskevatko tarjoajaa tai ehdokasta tai sen vastuuhenkilöä pakolliset poissulkemisperusteet. Suomen hankintalaki on tältä osin hankintadirektiivin säännösten mukainen.

Poissulkemisen vaikutuksen enimmäiskeston tarkoituksena on varmistaa suhteellisuusperiaatteen mukaisesti, että harmaan talouden kannalta merkittävät rikostuomiot ja muut poissulkemisperusteet voidaan huomioida riittävässä laajuudessa. Mikäli poissulku olisi voimassa rajoittamattoman ajan, olisi se kohtuutonta. Hankintalain mukainen pakollinen poissulkemisperuste voidaan huomioida niin kauan, kun lainvoimaisen tuomion antamisesta on kulunut yli viisi vuotta tai harkinnanvaraisen poissulkemisen perusteena olevasta tapahtumasta on kulunut yli kolme vuotta. Poissulkemisen enimmäiskestosta on tältä osin säädetty hankintadirektiivin mukaisesti. Suomessa tuomioistuimet eivät anna tuomioita, joissa määrätään tietyn toimittajan sulkemisesta tarjouskilpailun ulkopuolelle. Poissulkemisen vaikutuksen enimmäiskestoa ei voida kansallisesti pidentää.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden laatua ja asiakkaan oikeuksia turvataan perustuslain säännösten ohella annetuilla yleislaeilla ja niitä täydentävillä erityislaeilla. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002, myöhemmin rikostaustan selvittämislaki) nojalla työnantajan tai eräiden viranomaisten velvollisuutena on tarkastaa rikosrekisteritiedot henkilöiltä, joiden työtehtäviin pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisten kanssa. Soveltamisalan piirissä ovat kaikki uudet työsuhteet, jotka vuoden aikana kestävät yli kolme kuukautta. Lisäksi lupaviranomainen tarkastaa yksityisten sosiaalipalvelujen ja yksityisen terveydenhuollon palvelujen tuottajan lupaprosessin yhteydessä vastaavat tiedot myös muuhun kuin työsopimussuhteiseen henkilökuntaan kuuluvilta henkilöiltä kuten esimerkiksi palvelun tuottajana toimivalta yrittäjältä, jonka tehtäviin palveluyksikössä kuuluu lasten kanssa työskentelyä.

Rikostaustaotteeseen merkitään ne tiedot, joilla arvioidaan olevan erityisesti merkitystä lasten kanssa työskentelyssä, kuten seksuaalirikokset, väkivaltarikokset tai huumausainerikokset. Työ- ja elinkeinoministeriön teettämän selvityksen mukaan Oikeusrekisterikeskuksesta tilatuista rikostaustaotteista vain hieman yli prosentin kymmenesosassa (0,1 %) rikostaustaotteessa oli merkintä (Tutkimus lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämismenettelyä koskevan lainsäädännön toimivuudesta ja kehittämistarpeista, TEM julkaisuja 28/2013).

Rikostaustan selvittämislain tarkoituksena on suojella lasten ja nuorten henkilökohtaista koskemattomuutta ja edistää heidän turvallisuuttaan. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi

rikostaustan tarkastaminen painottuu ennaltaehkäisevästi jo työnhakuvaiheeseen. Julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön tarkoituksena on säännellä menettelyjä siten, että julkisten varojen käyttö on mahdollisimman avointa, syrjimätöntä ja tehokasta. Poissulkemisperusteilla on tarkoituksena estää harmaata taloutta ja varmistua tarjoajan luotettavuudesta sekä toimituskyvystä.

Sakkorangaistus ei lähtökohtaisesti velvoita poissulkemisperusteen käyttöön, sillä sakkorangaistukset eivät ilmene rikosrekisteristä. Hankintayksiköt voivat kuitenkin huomioida sakkorangaistukset, jotka voivat vaikuttaa palveluntarjoajan sopivuuteen tarjota palveluita suhteellisuusperiaatteen rajoissa harkinnanvaraisten poissulkemisperusteiden avulla. Rikosrekisteritietojen ja sakkorekisteritietojen pohjana olevat tuomioistuimen päätökset ovat pääsääntöisesti julkisia, ellei niiden salaamiseksi ole painavaa erityistä syytä.

On tärkeää, että henkeä, terveyttä tai henkilökohtaista vapautta koskevat tekijät huomioidaan lainsäädännön toimivuutta ja kehittämistä arvioitaessa. Erityisesti lasten ja nuorten turvallisuus ja henkilökohtainen koskemattomuus tulee varmistaa parhaalla mahdollisella tavalla. Suomen hankintalainsäädäntö vastaa EU:n direktiivin mukaisia vaatimuksia ja näin ollen esimerkiksi poissulkemisen vaikutuksen enimmäiskestoa ei voida kansallisesti pidentää. Hankintalainsäädäntö mahdollistaa laajasti harkinnanvaraisten poissulkemisperusteiden avulla erilaisten hankinnan luonteen kannalta tärkeiden seikkojen huomioimisen. Henkeen, terveyteen tai henkilökohtaiseen vapauteen liittyvät tekijät huomioidaan hankintalainsäädännön toimivuutta arvioitaessa ja tarvittaessa niihin puututaan.

Helsingissä 9.11.2018

työministeri Jari Lindström